Etymonul lat. *fossatum* ni se pare, de fapt, preferabil rivalului său *satus:* tot atât de potrivit ca înţeles fundamental (chiar sensul de 'ar, cultiv' nu lipseşte lat. *fodere!*), perfect clar ca evoluţie semantică (dacă *grad* 'oraş', lit.: 'loc încunjurat cu gard' a putut fi numit după *gardul* împrejmuitor, de ce nu s'ar fi putut numi şi *fsat*, 'sat', după *fossatum*, 'şanţul încunjurător'?), formal, el are netăgăduitul avantagiu de a explică varianta arhaică *fsat*, fără a trebui să recurgem la mijlocirea alb. *fšát* şi, cu atât mai puţin, la ipotesa, neverosimilă, a unei duble provenienţe

V.

Elemente latine.

Aret.

Expresia *în aretul vântului* = obviam vento, vor dem Wind (Lex. Bud.), ca şi poziţia accentului: *áret* (cf. Hasdeu şi Tiktin, ad voc.), trimite la lat. *halitus,-m* (sc. venti), lit. „suflarea (vântului)".

La cele spuse altă dată în acest sens („Arhiva" din Iaşi, XX, 528), adăugim acum: lat. *halitus* s. *alitum* = aura venti (Thes. gloss emend., I, 511), it. *alito di vento*, idem (Tommaseo), cors. *alitu, alda* (dell'aria), „alito, spiro, soffia" (Falcucci).

Dintre explicările mai recente, aceea a lui Auerbach (în „Anuarul" Weigand pe 1913, p. 212) reînvie pe *ereţum*, iar a lui Viciu propune, din parte-i, pe sicil. *arretu*, „arreri, arrè, addietro" (*Limba română poporana şi dialectul sicilian*, p. 79).

Berc.

Înţelesul de „scurt de coadă" (cf. recitativul copilăresc: „melc, melc, *codobelc*" = **codoberc*, după: *codolat, codalb, codoroş, codobatura;* mr. *scurtabec* = **scurtaberc* ? v. Dalametra) concordă foarte bine cu lat. *brevis (brevi coda)*, iar, supt raportul formal, dintr'un lat. **brevicus* (cf. *brevicŭlus)* am putea avea rom. *berc* (pro **brec*), după cum dintr'un lat. **scrobula* avem *scorbura* (pro **scroburĕ*).

BDD-A14614 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:12 UTC)

Observaţie. — *Berci* din „berbeci de-aceia berci“ (Păsculescu, *Lit. pop. rom.*, Glos.) ar putea fi şi alt cuvânt (slav); varianta din Giuglea-Vâlsan (*Dela Românii din Serbia)* are: „berbeci *belgi*“, 'albi' (p 388).

Fiulă.

Variante: *fiolă, hiulă, hiolă.*

Intrebuinţat numai în Moldova (cf. Dicţionarul Academiei, *ad voc.)* şi numai în locuţia: *a luà în hiulă*, „a lua în râs, a lua la vale, a luà înainte“, propr.: „a înţepa, a împunge, a luà în furculiţă, în frigare, în coarne“ (?) — Exemple, v. *o. c.,* unde adauge: *a luà în hiula calului*, probabil: „în pieptul (furca pieptului) calului“ (în „Istoria Troadei“, la N. Iorga, *Fase sufleteşti şi cărţi representative la Români*, p. 30; cf. „Povesté unui cocon de împărat cu un harap şi cu un cal de lemn“, în Bianu, *Catalogul mss rom.*, I, p. 622). *Fiùl*, glosat: „coamă“ (confusie între κόμη şi κόμμα? — cf. totuşi *buclă* = fr. *boucle*, propriu: *fibula* = *buccula)*, din „Fisiologul“ vr. publicat în rev. "Ion Creangă“, IX, pare a fi resultatul unei erori de transcriere din partea editorului, care a înţeles pe -ъ, echivalent în speţă cu -*ă* (*fiula)*, ca -*ŭ*, şi l-a lăsat netranscris.

Dacă înţelesul propriu presupus de noi e exact (cf. fr. *brocard*, *brocarder*, „piquer par des railleries“, faţă cu fr. *broche*, "ţăpuşă, frigare“, ngr -pop. σοῦβλα, „broche“, „ţâglă“, propriu: „sulă“, l. *sub(ŭ)la),* etymonul lat. *fib(u)la* (cf. it. *fibbia*, mgr. φίβλα, ngr. φίμπλα, „Schnalle“), se impune. Cf. dr.-dial. *fiulare, hiulare,* „speteaza împreunând jugul cu policioara“ (Viciu), mr. *hiurare* (Papahagi, *Notiţe etimologice,* p 21).[1])

Flaur.

Se zice la „flaut“ (j. Dorohoiŭ, c. Târnauca).

Dacă nu e un product de contaminaţie (cu *fluer*), cuvântul reflectă pe lat. *flabrum*, atestat în înţeles de „flueratul vântului“.

Impătrez.

'A împatrà-o = a da de bucluc: — Dacă ştiam, nu făceam cutare lucru! — De ce? — Păi, nu vezi? Mă cheamă la judecată! *Am împătrat-o!'* Intr'un ms. de poveşti populare din Ialomiţa, de N. I. Dumitraşcu-Reny).

1) Obscurul *făúlă*, „apparence“ (v. Dicţ. Acad), să nu fie, totusi, lat. **fabulla (=fabella)?*

BDD-A14614 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:12 UTC)

Identitatea cu lat. *impetrare*, „obţin", e evidentă. — Pentru nuanţa de înţeles, compară: *a se căpăta, a se procopsi, a se alege cu ceva (rău*, — ironic!).

Sugrunde.

Aurarii de la Novaci, jud. Gorj, zic aşa la „streşină".

Hasdeu (*Etym. Magn.*, t. IV, p. CXL sq.) decretează, că acest *sugrunde* este „exclusiv veneţian", neputând fi decât *sot[t]ogrondal* din glosariul lui Boerio („quella parte del gocciolatoio della cornice per la banda al di sotto, che si forma incavata onde l'acqua non s'appicchi alle membra della cornice o altre, ma necessariamente si spicchi e cada"), şi vede în el „o dovadă dialectplogică decisivă" în favoarea tesei sale „veneţianiste."

In realitate, cuvântul nu e veneţian, ci latin: *subgrunda, suggrunda, -ae*, „proiectura tecti, qua stillicidium a pariete arcetur", it. *gronda, grondaia* (Forcellini). Atestat la scriitorii antici (Varro, *De re rustica*, III, 3: „Apes enim subter *subgrundas* ab initio villatico usae tecto"), el ne întâmpină în latina medievală (v. Du Cange, s. v. *subgrunda*, „pars tectorum proeminens, qua aquae a muro projiciuntur") şi la humanişti; Bonfinius, între alţii, îl întrebuinţează (supt forma unei variante cunoscute), când vorbeşte de palatul lui Mateiŭ Corvin: „In fronte *sub grundiis* [= subgrundiis, dat. pl.!] tectorum triglyphos subjicere decreverat et qua possit arte conspicuum opus efficere" (*Historia Hungarica*, ed. Colonia, 1690, p. 460).

Uĭb.

'Strigă aşa, d'a surda, în *uibul* loculuı' (*Conv. lit*, XLIII, p. 924). — 'Către stârşitul lumii . . . oamenii, nemai având apă, setea îi va înteţi şi vor alerga în *uibul* locului, căutând apă' (Pamfile, *Cerul şi podoabele lui*, p. 173). — 'Se duceau în *uibul* lumii toate gozurile firii, toţi hârbarii fără sălaş, rătăcitori dîn câşlă în câşlă' (*Convorbiri literare*, XLVI [1912], p. 989.) — '*Uib*, bucluc, pocinog' (*Noua Revistă Română*, XIV [1913], p. 549). — *Oib*, idem (jud Argeş, Dâmboviţa, etc.).

E lat. *obvius, -um*, „à l'encontre, à la portée". — Compară megl. *nuib*, 'întâlnese', din lat. **inobviare* (S. Puşcariu, în „Con-

BDD-A14614 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:12 UTC)

vorbiri literare", XXXIX [1905], p. 298), cum şi ir. *aniurba*, 'întimpin' (O. Densusianu, *Antologia dialectală*, p. 112).

VI.

Elemente greceşti.

Ahândòs.

Se întâlneşte în cimilitura „fusului (încărcat de tort)", alternând cu: *folticos* (pentru care cf. şi ngr. φορτικός, „de charge, grossier, encombrant"), *burduhos*, *burdios*, etc. (v. Pascu, *Despre cimilituri*, I, 241).

Probabil, corupt din **ahondròs*, **hondròs* = ngr. χονδρός, χοντρός, „gros, grossier" (cf. χοντρόπανον, „lână ordinară, pânză de saci", χονδροβέλονον, χονδροβελόνι, „ac de cusut saci", etc). Ori = *antihos* (**andihòs*, **ahundos*) din cimil. „uşii" (*ibid*. 120) = ἀντίχορος?[1]

Cimilitura ar puteà fi de proveninţă sudd̦unăreană, importată la noi prin Ţigani. un ţig. *a(v)indòs*, „viind, fiind", *acindòs*, „rămânând", *başindòs*, „ţipând" (*başlò*, part. perf. al acestuia, iar nu turc. **başlu*, e ţigăn. „coçoş"), un *Ştefanòs*, *Gavrilòs*, *Toderòs*, chiar *Românòs*, nume de robi ţigăneşti ai mănăstirilor bucovinene (v. Dan, *Vartolomeiu Mazareanul, I assim*), au acelaşi ethos specific, ca şi *ahândòs*.

Cu χονδροβέλονον de mai sus ar fi de comparat *hondrobele* (lemne), *hodrobeţe* din altă cimilitură (cf. ngr.-dial. γουτζουμέλλα = χονδρὸν τεμάχιον καψοξύλου din Glosarul lui Budona, p. 82, mgl. *bila*, „prăjină", din Glosariul megl. al lui Papahagi, p. 58, dr. *bila*, „trunchiu", „scurtătură" din Pamfile, *Industria casnica*, p. 109, r.-dial. *bel*, „instrument de săpat", din „Documente şi regeste" de I. Bogdan, p 328, ţig. *bel*, *beli*, „kleine Stange"). Poate că şi *hondrolemne* = *hondrolene* (alterat prin ritm: *lemn*), *hodolene* dintr'o cimilitură a „scării": două lemne *hondrolemne*, şi mai multe mănânţele" (cf. *odolean*, prin Moldova-de-Nord, nu numai nume de plantă, — v. Panţu, — ci şi dublet al lui *nadolean*,

1) Un intermediar ngr. presupune, din cauza fonetismului (*-nd-*), şi rom *rămândă*, „lapă de soiu nobil" (*Rev p ist.*, etc., I, 185), „herghelie" Furtună, *Izvoditi*, 101). *cai de romîndă* („An. Ac Rom", XXXII, p. 1008) = fr. *remonte*

BDD-A14614 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:12 UTC)